

Ünnepek emléke

Ifjúkorában apám néha ellenállhatatlan vágyat érzett magában a művészetek iránt; hegedülni tanult, s mivel neves szállodákban dolgozott mint étlapíró, felszolgáló majd főpincér, alkalma volt a hotelok éttermeiben muzsikáló zenekarok primásaitól leckéket vennie; de éppen így érdekelte a festészet is, igaz, inkább műgyűjtőként, semmint a rajzban vagy a piktúrában tevékenykedőként; művészekkel ismerkedett meg, akiktől képeket vásárolt, sokszor a hitelek fejében. S végül írt is; töredékek maradtak fenn egy vonalas, széles pepitafüzetben. A tintaceruzával rótt sorok nagy lendülettel vezettek be a történetekbe, de a harmadik vagy a negyedik oldalon a kéziratok mindig félbeszakadtak, a beszélyek soha nem nyertek befejezést. Gyerekkoromban sokszor kezemben volt ez a füzet, később eltettem emlékebe, s ha fellapoztam, mindig elcsodálkoztam, mennyire erősen maradtak meg a kölyökkor emlékei apámban, mekkora nosztalgiával próbálta megörökíteni a múltba veszett időket, hogy ragaszkodott kamasz emlékeihez, a tájhoz, ahol felnőtt, a vidékhez, ahol élete kialakult. Az írások ezért is maradtak töredékek: csupán felcsillant valami a ködből, aztán bele is merült újra, nem lehetett igazán megragadni. Az elbeszélés-morzsák közül leginkább az volt mindig is a kedvencem, amelyik egy kalapvásárlásról szólt. Apám leírta benne, hogy miként indultak útnak fivérével Fülesről (ma Nikits, Burgenlandban), Keresztúrba (Deutschkreutz) új kalapot venni maguknak. Ünnepe előtti idő volt, talán húsvét vagy pünkösöd közelgett, s ők ketten, legénykék szülei jóvoltából számíthattak rá, hogy erre az alkalomra újat kapnak, noha a régít is ki lehetett volna még tisztítani – karimája körül a zsírosodást eltávolítani, a filcet némileg felgőzölni, a rojtolódott szalagot kicserélni; de talán ki is nőtték valamelyest, meg legényesedtek is, dukált nekik az új. Némi koronákkal a zsebükben nekivágtak az útnak jó időben, hogy Keresztútból gyalogszerrel napszálltaig meg is forduljanak. Apámék Füles határában egy pusztán laktak, nagyapám uradalmi gazda volt a Jakab majorban, a Zichy-birtokon. Onnan jártak be a faluba, s meglehet azért is kellett az új kalap, mert a pusztaiakat alaposabban végigmérték a községbeliek, jobban megnézték, mire telik nekik, mire nem; a sihederek adtak a megjelenésre, hiszen ünnepen rendszeren kiöltözik az ember.

A történet a pepita füzetben ott ért véget, hogy kijutván a majorba vezető fasorból, percet sem késlekedtek rágyújtani dugdosott, maguk-faragta pipájukra, ketten egyre, s pőfékelni emberesen a csipős szűzdohányt. Alighanem valamilyen mikszáthos fordulatot készített elő apám, ami majd a keresztúri kalaposnál kulminált volna, ha eljut odáig a történetében. De csak annyira futotta, hogy megörökítette a két boldog fiút, akik örvendenek a vásárlásnak, máris büszkéek az új holmira, amiben majd parádézhatnak a népek előtt. Már maga a kirándulás is ünnepfelének számított, kimozdulni a köznapok egyhangúságából, munkátlanul tölteni a napot, nézelődni a vidéken, jövő-menő emberekkel találkozni, újat látni, híreket hallani a világból, s esetleg perccet vagy medvecukrot venni valamelyik boltosnál. Apám gyakran emlegette szavakkal is, hogy milyen nagy dolog volt egy ilyen kalapvásárlás, ahogy mindenféle más új öltözék megszerzése is, hogy óvták, becsülték ünneplő holmijaikat, mennyire vigyáztak rájuk. Lábbeli, pantalló, ing, mellény, kabát, kalap – ott várta a szekrényben az ünnepek pirkadtát, hogy megszellőztessenek estelig, azután megint szépen a helyükre kerüljenek a levendulaillatú sötétbe.

Meglehet, nem húsvét vagy pünkösd, hanem búcsú előtt történt mindez; az is ünnep volt, az asszonyok foszlós kalácsot sütöttek, tejeskávét adtak reggelire még a cselédházakban is; az uraság, mert szeszfordéje is volt, kiméretett családonként fél liter erős törkölypálinkát, ezt aztán felvizezték, s az ebéd utáni pihenő után kiültek vele a házak elé, egyikük citerázott, másikuk bécsi *hermonikán* játszott; amikor pedig elfogyott a pálinka, valami jó lábú gyereket elszalajsztottak borért a faluba, a korcsmároshoz. Estelig, etetésig muzsikáltak, danoltak, s akinek még volt kedve és pénze rá, beballagott a jószág ellátása után a községbe is, körülnézni. De ez már ráadás volt, mert az igazi ünnepet a délelőtt jelentette, a kiöltözködés a templomba, aztán a rekkenő hőségben vagy a fák árnyékában a ráérős beszélgetés mise után – fekete ruhában, kifényesített csizmában, cipőben, fehér ingben, simára borotvált arccal, megstuccolt bajusszal, tisztára sikált kézzel; meg a lófrálás a mézeskalácsosok sátrai, a cserepesek, nyergesek, rőfösök ponyvai körül. Aztán a fröccsözés-sörözés a Mersits-féle vendéglőben, míg csak el nem harangozták a delet. Az ebéd is gazdag volt ilyenkor mindenütt, a legszegényebb portákon is: aranyló tyúklevés hajszálvékonyra metélt tésztával, öblös tálban zöldségektől illatozott a csontokról leváló, remegő főtt hús, a nokedlis tyúkpaprikás zsírja vörösen ragyogott a tányérokban, a *lerből* vaníliás sütemény került elő: rácsos linzer, téglaszín baracklekvárral.

Magam is emlékszem ilyen ünnepekre, a cenki István-napi búcsúra, de a szelíd, nyári vasárnapokra is, amikor a hajnali, megszokott neszek helyett csak fél nyolc felé koccantak meg az edények, csapódott a tűzhely ajtaja, s csapta meg orromat a forralt tej gőze; az asszonyok indultak a korai misére, hogy ebédfőzésre hazaérjenek, a férfiak még ellátták dolgukat a majorban, s csak azután mosakodtak, öltöttek ünneplőt, keféltették kalapjaikat, kerestek elő a sublót fiókjából tiszta zsebkendőt, s igazítottak még egyet a tükör előtt a nyakkendőiken.

Más volt az ünnep, a vasárnap, mint a többi nap, nemcsak a munka szünete miatt, de mintha másként lett volna kék az ég is, másként zöld a fa lombja, vagy patyolatfehér a hó, az eső is másként permetezett ilyenkor, a szó is másként hangzott, másként csendültek a tárgyak, szálltak az illatok; békesség és nyugalom, derű és szelídség ülte meg a világot.

Apám, aki anyjától öröklötten rendszeres templomjáró volt, idős korában sokat östörgött azon, hogy a családból már csak anyám követte őt a misékre, el sem tudta képzelni az ünnepet istentisztelet nélkül, de nem annyira a vétek miatt, mint inkább szokásból. A szertartás adta meg a nap hangulatát s tette emelkedetté a lelket; az, hogy készült, felöltözött, elindult, részt vett valamin, amin eszmélése óta mindig is télben és nyárban, háborúban, fogságban, egészségesen és betegségből lábadozva, boldogan és boldogtalanul, gyerekként, ifjúként, korosodó férfiként, sikerei teljében vagy sorsa hanyatlása idején, apám számára biztonságot jelentett ez a folytonosság, hogy van valami, ami ismerős és változatlan hosszú évtizedeken át, miközben a világ így-úgy alakult és alakul, miközben a történelem hiteket morzsolt szét és hiteket teremtett, hogy újra szétroncsolja azokat és megint másokat lökjön fel helyettük, ez az ünnepekben meglett kontinuitás serkentette őt a templombajlásra elsősorban, bár hívó volt, ha nem is bigott – ahogy szeretete hangoztatni.

Ha azt mondom, ünnep, nem zászlólobogásos, trombitaharsogásos, katonazenés, szónokok sztentori hangjától zengő pirosbetűs ünnepélyekre gondolok, hanem falusi templomok tömjénillatú hűvösére, a Fő utca fellocsolt járdáján a hosszú sétákra valamelyik polgárista lánnyal a délutáni litániáról jövet, lugasok darázsdongásos csendjére; vagy a pesti bérházak szürke falán végigcsorgó sárga napfényre, a gangokra kitett hokedliklen üldögélő férfiakra, akik a déli – úri – mise előtt még elszívnak egy húznis cigarettát ingujjban, mellényben (ingujjuk hossza a muszklí fölött takaros gumigyűrűvel van felfogva), simára kefélt hajukat necc szorítja a koponyájukra, ujju-

kon pecsétgyűrű, és a Modiáno-hüvelybe töltött illatos száldohány füstjével együtt jólesően szippantják be a konyhák nyitott ajtajain kiszálló rántott húсок és uborkasaláták szagát, melyek ugyan kissé összevegyülnek a pincék mélyéről felszivárgó dohszaggal. Rádió szól, egyvelegeket játszik a stúdióban a szalonzenekar, Strauss kerin-gők, polkák . . .

Vagy ott voltak az óbudai kerthelyiségek, a muskátlis, piros salakos nyári vendég-lők, ahol a vasárnapi urak és hölgyek kettépattintható bécsi virslit ettek ebéd előtt tormával, vagy zónapörköltöt fogyasztottak, jeges sört kortyolgattak, ernyők árnyéká-ban enyhet keresve, trécselve, diskurálva, sós kiflit ropogatva. Emlékszem a vári utcákra, a kalapos dámákra, a sétatotos férfiakra, akik a Bástya sétányon grasszáltak, haboskávét ittak a Ruswurmnál, misét hallgattak a Koronázó templomban, lornyon-nal, cvikkerrel nézték a Halászbástyáról a Dunát, a folyón a hajókat, Pestet, aztán fiákerbe ültek, s elhajtottak ebédelni.

Emlékszem nagyapám vári vendéglőjében a vasárnapi közönségre: kőművesekre, kéményseprő mesterekre, banktisztviselőkre, asztalosokra, hentesekre, üvegesekre, nyomdászokra, urasági inasokra – öltönyeikben, kamásnisan, lapos szalmakalapjaik-kal, kézelőkkel, madzsettagombjaikkal, nyakkendőtüikkel valamennyien egyformán elegánsak voltak, csak a kezükön, körmükön látszott a mesterség. Péksegéd vagy pos-tafőtiszt ünnepi öltözékében csaknem megkülönböztethetetlen volt egymástól.

Ez volt az ünnep – mássá lenni, de nem a többitől különbözni, hanem köznapi önmaguktól. Valamiféle demokráciát is pótol: egyenlőséget biztosított, ha másban nem is, de legalább a külsőségekben. Aztán az ünnep estéjén újra szögre kellett akasztani a *jelmezt*, s felvenni a gúnyát, a könyökvédőt, az overallt, a mesterkötényt, a köpenyt, s várni megint a *hetedik napot*, amit az Úr megáldott, azaz megszentelt, *mivelhogy azon szűnt volna meg minden ő csinálmányának csinálásától, melyet terem-tett vala az Isten, hogy azt elvégezné.*

CSORBA GYŐZŐ

Tíz gondolat az ünnepről

1. Emberi közösség elképzelhetetlen ünnepek nélkül.
2. Az ünnep tápláléka a szükséges fölösleg.
3. Az ünnep a szív legfőbb gazdagsága.
4. Az ünnepek: a történelem kicsi, de fontos lépései.
5. Az ünnep belül történik elsősorban. Ha belül nincs ünnep, a külsőségek: hazugság.
6. Aki nem tud ünnepelni, annak nincs is értelme élni.
7. Az ünnep az élet magasabb szférájának jelensége.
8. Ünnep nélkül nincs hétköznapi; hétköznapi nélkül nincs élet. A hétköznapi teremti az egzisztenciát, az ünnep az egzisztencia értelmét.
9. Az ünnep a lélek megfürdése. Az emberség kimosdatása a ráarakódott szennnytől. Rosszul ünnepel az, akinek arca az ünnep után nem sugárzóbb.
10. Szörnyűséges, ha az ünnepet manipulációra használják föl. Az ünnep meggya-lázása az ilyesmi.